

Grensoverschrijdend seksueel gedrag bij jongeren en kinderen

Vendelzwaaiers en seksspelletjes

Serie Het grensoverschrijdend seksueel gedrag bij jongeren en kinderen lijkt toe te nemen. Sensoa, het expertisecentrum voor seksuele gezondheid en hiv, ontwikkelt een vlaggensysteem om dit gedrag te bespreken en zo nodig te begrenzen. Voor deel IV van de Belgisch-Nederlandse reeks reisde Willy van Berlo van de Rutgers Nisso Groep, het Nederlandse kenniscentrum seksualiteit in Utrecht, naar Antwerpen.

Tekst Eric Bracke | Illustratie Sensoa | Foto's Bob Van Mol

Op tafel ligt een inventaris met alle denkbare vormen van seksueel gedrag van kinderen en jongeren. Er zijn ook kaarten met tekeningen van die situaties. Op een paar kaarten zijn er volwassenen afgebeeld, zoals de leraar die over de schouder van een leerling kijkt terwijl zijn hand op de kruin van het kind rust. Of de man in onderbroek die op bed zit terwijl hij de hand van een kind vasthoudt. Andere kaarten tonen kinderen die doktertje spelen,

hun piemel uit hun broek halen of in bed op elkaar liggen. De achterkant van de kaarten vermeldt de leeftijd van de kinderen en verduidelijkt de situatie. "Met dit pakket, dat eind dit jaar op punt moet staan, proberen we seksualiteit bij kinderen en tieners bespreekbaar te maken", zegt Carla Wingender. Zij staat bij Sensoa in voor de vorming rond seksueel grensoverschrijdend gedrag. "De grootste vraag kwam aanvankelijk van de Bijzondere Jeugdzorg, waar men op zoek was naar een adequate manier om te reageren op verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Maar ook opvoeders in voorzieningen voor mensen met een verstandelijke beperking en ouders willen weten welk seksueel gedrag in welke ontwikkelingsfase aanvaardbaar is."

RODE VLAG

Het vlaggensysteem is geen originele vondst van Sensoa. Het was al bekend in de Angelsaksische literatuur. Het systeem maakt gebruik van symbolische communicatievormen waarmee jongeren vertrouwd zijn, namelijk de verkeerslichten en de kaarten in het voetbal. Wingender: "Groen betekent goed gedrag. Bij oranje of geel moet je oppassen. Rood betekent stop. Daar hebben we zwart aan toegevoegd om uit te drukken dat iets absoluut niet kan."

Sensoa heeft eerst allerlei soorten seksuele daden van kinderen en jongeren geïnventariseerd en zich afgevraagd wat aanvaardbaar seksueel gedrag is. Daarbij werden zes criteria gehanteerd: er moet toestemming van de betrokkenen zijn, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, het gedrag moet leeftijd- en contextadequaate zijn, en ten slotte mag het niet

Een van de kaarten van Sensoa: jongens van 16 dwingen een meisje van 14 seks met hen te hebben.

Carla Wingender (Sensoa), rechts: "Scholen en voorzieningen houden er vaak te strenge en restrictieve regels op na in verband met seks."

zelfbeschadigend zijn. "Als bepaald gedrag bij meer dan 20% van de kinderen geobserveerd wordt, dan beschouwt men het in de literatuur als passend voor die leeftijd", zegt Wingender. "Dat betekent niet noodzakelijk dat het oké is, wel dat het past in een ontwikkelingsfase. In alle gevallen is het belangrijk dat ouders of opvoeders het gedrag benoemen en consequent zijn. Met het vlaggensysteem kunnen ze aangeven dat bepaald gedrag op een bepaalde leeftijd niet meer kan of niet meer overal kan."

Er is geen mathematisch model om de grensoverschrijding te meten, maar de inventaris kan als referentie dienen. Wingender: "Kinderen tussen 6 en 11 jaar die op een bepaald moment de badkamer op slot willen doen, dat is een groene vlag. Het schaamtegevoel van kinderen wordt op die leeftijd groter en daardoor worden ze ook wat preutser.

Bij andere kinderen in de douche gluren, dat is een gele vlag. Sanctioneren hoeft niet, maar je moet wel duidelijk maken dat andere kinderen het niet leuk vinden. Als het gluren herhaaldelijk gebeurt, kan je gerust zeggen: rode vlag."

De tekeningen in de inventaris zijn met jongeren en kinderen besproken. Wingender: "Eerst laten we hen de situatie interpreteren en dan stellen we de vraag of het mag en waarom. Over het algemeen stemt de beoordeling van jongeren overeen met die van de volwassenen.

De indruk bestaat dat er meer grensoverschrijdend gedrag is op school.

We maken natuurlijk geen kookboek met absolute instructies. Het is een instrument om het gesprek over seksualiteit op gang te trekken en te neutraliseren. In plaats van zich te laten leiden door emoties en onmiddellijk moord en brand te schreeuwen, helpt het systeem om seksueel gedrag van jongeren en kinderen door een objectieve bril te bekijken en het waar nodig te begrenzen. Als volwassenen jongeren betrapten op seksuele gedragingen hebben ze de neiging impulsief de rode kaart te trekken. Terwijl ze heel wat mogelijkheden hebben om te reageren. Het vlaggensysteem helpt een school of voorziening de huidige regels te evalueren op een neutrale manier. Vaak zijn die te streng en restrictief in verband met seks."

Willy Van Berlo (Rutgers Nisso Groep), links: "Misschien zijn leerkrachten minder tolerant geworden of reageren ze hysterischer dan vroeger."

STOPLICHTEN

Willy van Berlo is coauteur van een Nederlands onderzoek dat uitwijst dat 19% van de vrouwen en 4% van de mannen op 16 jaar al ervaringen heeft

"Seksuele vorming moet meer zijn dan waarschuwen, het moet ook over relaties en intimiteit gaan, over prettige ervaringen."

gehad met ongewenste seks. Het vlaggensysteem is nieuw voor haar, maar haar eigen organisatie werkt aan een vergelijkbare methodiek op vraag van de residentiële

jeugdzorg. "Samen met de jongeren wordt een stoplichtenspel gemaakt dat geïnspireerd is op de 'traffic light'-methode van Family Planning Queensland in Australië. Daarbij worden seksuele gedragingen aan de hand van criteria en het stoplichtenspel (groen, oranje, rood) gecategoriseerd in normaal,

risicovol of zorgwekkend seksueel gedrag. Het idee is dat jongeren in de residentiële jeugdzorg seksueel en relationeel extra kwetsbaar zijn. Ze missen vaak de kennis en vaardigheden om seksueel verantwoorde keuzen te maken en zijn minder seksueel weerbaar. Ze lopen meer risico op seksueel riskant gedrag, soa's, seksuele grensoverschrijding, seks als ruilmiddel, jeugdprostitutie en onbedoelde zwangerschap. De methodiek biedt een instrument om seksueel gedrag goed te beoordelen en jongeren te ondersteunen in hun seksuele ontwikkeling. In het project wordt niet uitgegaan van riskant gedrag van jongeren. De klemtoon ligt op een positieve en gezonde seksuele ontwikkeling."

MEER PROBLEEMGEDRAG?

Toch bestaat de indruk dat er in het algemeen meer grensoverschrijdend gedrag is op school. "We weten het niet omdat er geen cijfers over zijn", zegt Van Berlo. "Het zou ook kunnen dat leerkrachten minder tolerant geworden zijn. Misschien reageert men nu hysterischer dan 20 jaar geleden. Stapelen op de speelplaats bijvoorbeeld. Kinderen van de basisschool die op elkaar gaan liggen. Is zoiets verontrustend of stoeien die kinderen maar wat? Die vragen moet je je stellen vooraleer je aan de alarmbel trekt. Daarvoor is het vlaggensysteem zeker nuttig." "Vanuit de bijzondere jeugdzorg en op ouderavonden krijgen we positieve feedback", bevestigt Wingender. "Ook bij de voorzieningen voor jongeren met een verstandelijke handicap is dat het geval. Daar helpen de tekeningen zeker om seksueel gedrag makkelijker bespreekbaar te maken. Als jongeren weten wat ze zelf mogen doen en ook wat ze niet mogen, dan weten ze wat ze van anderen mogen verwachten. Zo is het vlaggensysteem dus echt een instrument ter preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag." Wingender en Van Berlo zijn het eens dat je met jongeren niet alleen over seksueel geweld en grenzen moet praten. "Seksuele vorming moet meer zijn dan waarschuwen", meent Van Berlo. "De angst voor soa, zwangerschap of seksueel geweld mag niet het enige zijn, het moet ook over relaties en intimiteit gaan, over prettige ervaringen."

-
- ▶ *Wie wil meehelpen om de methodiek uit te testen, is van harte welkom bij thierry.franck@sensoa.be*
  - ▶ *Reacties welkom op www.weliswaar.be/forum*